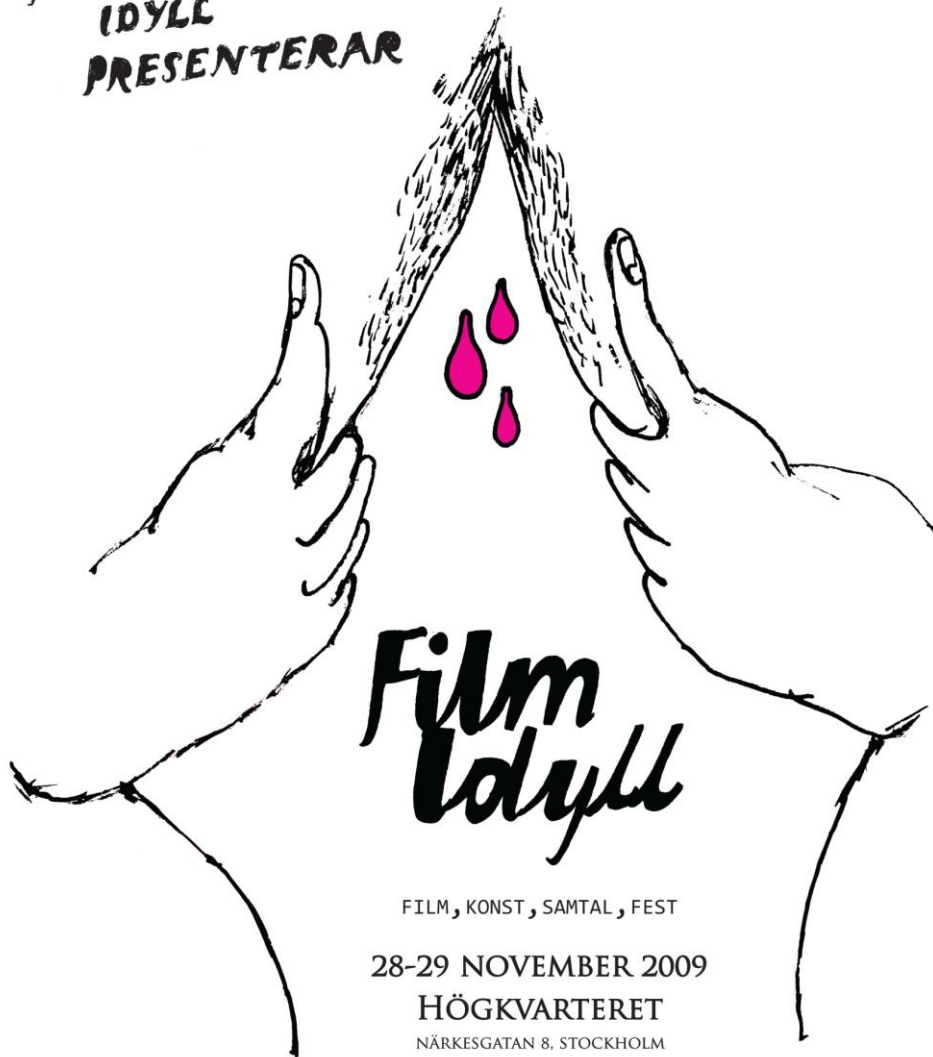


2010-03-01

FÖRENINGEN
IDYLL
PRESENTERAR



FILM, KONST, SAMTAL, FEST

28-29 NOVEMBER 2009

HÖGKVARTERET

NÄRKESGATAN 8, STOCKHOLM

idyll.

GENOMFÖRS MED STÖD AV UNGDOMSSTYRELSEN OCH ABF.
ILLUSTRATIONER MOA EDLUND.

WWW.KLUBBIDYLL.SE
WWW.HOGKVARTERET.SE/KALENDARIUM

HOG
KVART
ERET

FÖRENINGEN
IDYLL

Den
queerfeministiska mötesplatsen
som normkritiskt verktyg

Innehåll

Inledning.....	3
Om föreningen Idyll.....	3
Rapportens syfte.....	3
Rapportens frågeställningar.....	4
Rapportens metoder.....	4
Rapportens teoretiska utgångspunkter.....	5
Genus, sexualitet och normer.....	5
Queer och queerfeminism.....	6
Empowerment, utopier, fantasi.....	7
Resultat.....	9
Sammanfattning av forumet.....	9
Filmerna och konsten som verktyg.....	10
Samtal och diskussion.....	12
Gränsöverskridande rum.....	13
Confession Booth – workshop och kollektiv installation.....	17
Slutdiskussion/rekommendationer.....	19
1. Att fokusera på unga HBTQ-personers agens istället för utsatthet.....	19
2. Att möjliggöra unga HBTQ-personers interaktivitet och skapande.....	19
3. Att möjliggöra fler trygga mötesplatser för unga HBTQ-personer.....	20
Referenslista.....	21

Inledning

Om föreningen Idyll

Idyll är en nationell, ideell, politiskt och religiöst obunden förening vars syfte är att verka queerfeministiskt inom kulturella, politiska och sociala sfärer. Med queerfeministiskt menar vi att ifrågasätta normer och maktstrukturer rörande genus och sexualitet för att främja ett mer rättvist och mindre begränsande samhälle. Vår målgrupp är unga HBTQ-personer och feminister, vars existens och uttryck ofta begränsas och hamnar i skymundan. Hos Idyll är de unga och oetablerade alltid de stora stjärnorna.¹ Idylls verksamhet syftar konkret till att skapa mötesplatser för vår målgrupp och tillsammans med föreningens 300 medlemmar skapar vi olika kulturella och konstnärliga projekt och evenemang som går ut på att ifrågasätta normer kring genus och sexualitet, för en enad kamp för ett öppet och mindre begränsande samhälle.

Rapportens syfte

År 2009 beviljades föreningen Idyll projektmedel för att ta fram en rapport om unga HBTQ-personers² erfarenheter, perspektiv och strategier för förändring. Istället för att betrakta unga HBTQ-personer ovanifrån, och analysera ”deras” situation, vill vi betrakta själva målgruppen både som expertis och utgångspunkt för denna rapport.

Unga HBTQ-personer är en grupp som ofta uppmärksammas i forskning och rapporter, och mycket av detta har visat på en kritisk situation. Diskriminering, utanförskap och trakasserier har påvisats leda till psykisk ohälsa och självmordsförsök (se bl.a. Frykman 2005, Hanner 2002). En sådan berättelse är dock sällan den enda. Samtidigt som maktstrukturer begränsar unga HBTQ-personers möjligheter och rättigheter, skapar makt ofta också motstånd (se bl.a. Foucault 2002). Forskning och rapporter som fokuserar på unga HBTQ-personers agens och vilja till förändring, istället för utsatthet, hör dock inte till vanligheterna. Därför är vårt syfte med denna rapport att bidra till att fylla en sådan kunskapslucka

¹Med unga avser vi en vid förståelse av detta begrepp, såsom ungdomar och unga vuxna. Vi vill gärna undvika att sätta en bestämd åldersgräns för vem som kan betraktas som ung eller inte, då ålder och dess betydelse tenderar att vara beroende av sin kontext. När så ändå efterfrågas drar vi gränsen för vilka som omfattas av begreppet vid 30 år.

²När HBTQ-personer omnämns i rapporten avses personer med en homo- eller bisexuell identitet, en transidentitet eller en queer identitet. För en vidare diskussion av betydelsen av detta, se avsnittet ”Teoretiska utgångspunkter”.

Då föreningen drivs av personer som själva tillhör målgruppen vill vi genom rapporten samla våra erfarenheter av vårt arbete och sprida dessa. Som en utpräglat queerfeministisk förening, vilken arbetat aktivt med såväl konst och kultur som aktivistiska strategier, har vi samlat på oss erfarenheter. Dessa visar på att kollektiva mötesplatser med fokus på queerfeministisk konst och kultur kan fungera som en form av *empowerment*, och i sig vara vitala för en jämställdhetspolitisk utveckling. Även detta är något som vi genom rapporten vill dela med oss av. Rapporten gör dock inga anspråk på att representera *all* queerfeministisk aktivism eller den queerfeministiska rörelsen som sådan, utan vill istället berätta *en* berättelse om queerfeministisk aktivism.

Rapportens frågeställningar

- Vad kan ung queerfeministisk aktivism vara, och hur kan sådan ta sig uttryck?
- Hur kan unga HBTQ-personer använda sig av konst och kultur som jämställdhetspolitiska verktyg?
- Vilken roll kan konst- och kulturbaserade mötesplatser spela för jämställdhetspolitisk utveckling?

Rapportens metoder

Med utgångspunkt i rapportens syfte vill vi använda kollektiva metoder för att sammanställa rapportens material. Det primära underlaget för rapporten är således ett två dagars konst- och kulturforum, med särskilt fokus på filmen som konstnärligt/kulturellt medium: *FilmIdyll*. Under forumet samlades cirka 300 besökare för att ta del av och delta i filmvisningar, konstutställningar, workshops och samtal som på ett eller annat vis berörde frågan om genus, sexualitet, identitet, feminism och aktivism. Syftet med forumet var att skapa en mötesplats där unga HBTQ-personer kunde mötas och diskutera de frågeställningar som rapporten ställer och genom dessa möten samla in erfarenheter som kunde presenteras i denna rapport. För att involvera deltagarna i framtagandet av rapporten engagerades följaktligen också en rad aktivister under forumet som för rapportens räkning med text, bild och film uttryckte sina tankar, visioner och åsikter och queerfeministisk aktivism och utveckling (se resultatdelen).

Rapportens teoretiska utgångspunkter

Genus, sexualitet och normer

Vår utgångspunkt för rapporten är en queerteoretisk förståelse av genus, sexualitet och normer. I denna förståelse hämtar vi framförallt teoretisk grund i den amerikanska filosofen Judith Butlers resonemang. Enligt Butler är genus inte ett *varande*, utan ett *görande*. Butler ifrågasätter därmed också uppdelningen mellan ett biologiskt kön och ett socialt konstruerat genus. Istället menar hon att hur vi könsbestämmer kroppar, och betraktar könsidentiteter som biologiska och konstanta, också är en social, historisk och en språklig konstruktion (Butler 2005).

Med en sådan utgångspunkt är genus, sexualitet och därtill knutna identiteter ingenting fast, utan något som kan förändras och överlappa. Istället för att genusidentiteter är något givet menar Butler att de iscensätts, genom hur vi i vårt vardagliga liv upprepar bilden av vad det innebär att vara kvinna/man. Dessa upprepningar förhåller sig ofta till sociala sanktioner, i form av belöning respektive bestraffning. Därigenom skapas *normer*, som vi alltid mer eller mindre måste förhålla oss till. Detta innebär också att genusidentiteter inte är detsamma som en *roll* som vi enkelt kan välja att ta av eller på. Eftersom identiteter är resultatet av upprepningar finns det samtidigt också en möjlighet och ett utrymme att utmana den gängse innebörden av dessa, eftersom en upprepning aldrig kan se exakt likadan ut. Genom att inte helt konfirmera sig med normerna kan man således utmana normerna, och därigenom skapa små möjligheter till förändring.

Vår förståelse av genus, sexualitet och identitet präglas också av en intersektionell ansats. Med det menar vi att vi inte betraktar olika identitetspositioner eller maktordningar som avgränsade och/eller konkurrerande enheter (se bl.a. Lycke 2005). Istället menar vi att olika maktordningar – såsom genus, sexualitet, etnicitet, ras, funktionalitet, klass och ålder – konstrueras och upprätthålls i *samspel* med varandra. Därför är det för oss viktigt att försöka att betrakta *samtliga* maktordningar i arbetet med vår queerfeministiska aktivism, och även om vi lägger störst fokus på genus och sexualitet alltid ha med oss en förståelse för och aktiv tanke på andra maktordningar.

Queer och queerfeminism

När queer diskuteras som ett teoretiskt begrepp brukar man säga att det inte kan eller bör definieras som något enhetligt eller bestämt. Istället brukar man framhålla dess styrka just som flytande, icke-bestämt och icke-konstant (se bl.a. Kulick 2005, Rosenberg 2002 och Ambjörnsson 2006). Genusprofessorn Tiina Rosenberg skriver att begreppet queer ska förstås som något som alltid står i relation till en exkluderande heterosexuell norm och som något som överskrider de etablerade gränserna för kategorierna genus och sexualitet. Ofta ifrågasätts också att queer ens skulle kunna vara en identitet, och att det kommit att användas som en synonym för homo- och bisexuell. Istället vill man framhålla det queera som ett görande, snarare än ett varande, som ett motstånd mot den heterosexuella normen. Det är också så vi betraktar användningen av ett Q i benämningen ”HBTQ-personer” i denna rapport, som ett benämning av icke-normativa, icke-konstanta genus- och sexualitetspositioner, likväl som personer som utövar ett motstånd mot ett heterosexistiskt system.

När queer som begrepp av oss paras med feminism som begrepp är det med utgångspunkt i Tiina Rosenbergs introducerande av begreppet *queerfeminism* (se bl.a. Rosenberg 2002). Det är för oss en strävan efter att kombinera ett feministiskt arbete mot maktstrukturer som kontrollerar genusidentiteter och ett queert arbete mot maktstrukturer som kontrollerar sexuella identiteter, samt se att dessa identitetspositioner är intimt sammankopplade och omöjliga att förstå utan varandra. Rosenberg tecknar en bild av queerfeministisk rörelse som en utveckling av den queeraktivismen som bl.a. bedrevs av en amerikansk aktivistgrupp som under 1980-talet kallade sig för *Queer Nation*. Istället för att söka försoning med och acceptans från det heterosexuella majoritetssamhället var detta en form av konfrontativ aktivism, där man tröttnat på att be snällt om acceptans och tolerans.

I sin bok *Vad är queer?* beskriver Fanny Ambjörnsson i liknande ordalag den svenska queeraktivismen (2006). Hon skriver också att kulturutövning varit kännetecknande för den svenska queeraktivismen, ofta med en tydlig DIY-anda.³ Ambjörnsson betonar också att den feministiska aspekten har blivit framträdande i den svenska queerrörelsen och att många aktivister väljer att kalla aktivismen just queerfeministisk. På så sätt har aktivismen också haft fokus inte bara på sexualitet, utan även på genus och genusvariation. Men till skillnad mot

³Begreppet DIY diskuteras vidare i resultatdelen.

annan feministisk rörelse har de queera feministerna lagt stor betydelse vid att tillämpa en rörlig och obestämd förståelse av köns kategorier, vilket bland annat kommit till uttryck genom att man undvikit könsseparatism som strategi, och att man ifrågasatt själva uppdelningen i två kön. Men Ambjörnsson påpekar också att queerfeminister i Sverige ofta intagit en pragmatisk hållning, där olika synsätt och olika förhållningssätt till identitetskategorier tillämpats av politiskt strategiska anledningar. Något som dock alltid varit genomgående i den queerfeministiska rörelsen är kritiken mot all form av heteronormativitet.

Empowerment, utopier, fantasi

Rapporten tar utgångspunkt i teorier kring *empowerment*. Begreppet kan härledas till de medborgarrättsrörelser som hade sin kulmen under 1970-talet, och som teori tar det sikte på synliggöra de maktstrukturer som ger vissa grupper mer makt och kontroll än andra. Men empowerment används också ofta för att benämna en politisk strategi. Då avses en processbaserad strategi där hjälpare ska hjälpa mottagare att öka deras personliga, politiska, relationella och ekonomiska makt. Syftet med metoden är att förvandla deltagarna till aktiva aktörer, istället för offer för maktstrukturer (se bl.a. Guitérrez 1990 och Evans 1992). När vi hämtar inspiration ur dessa teorier och denna processbaserade strategi väljer vi dock att ifrågasätta föreställning om en hjälpare som ska hjälpa en mottagare, då vi anser att själva den utgångspunkten skapar en kontraproduktiv maktskillnad mellan ”den fria” (hjälparen) som ska hjälpa ”offret” (mottagaren). Istället väljer vi att prata om *agens* som begrepp, och därmed frångå denna ovanifrånblick. För att utveckla empowermentbegreppet till agensbegreppet hämtar vi inspiration från en rad olika queera och feministiska forskare som teoretiserat kring utopier, fantasi och processbaserade förändringsarbeten inom queera och feministiska grupper.

Utopia som begrepp har använts sedan 1500-talet då författaren Thomas More introducerade det, och har sedan ofta använts som ett teoretiskt begrepp i förhållande till sociala rörelser, däribland feministisk forskning. Konst- och genusforskaren Jill Dolan är en av dessa, som menar att genom att använda sig av utopier som en konstnärlig strategi kan vi föreställa oss och känslomässigt uppleva en värld där sexism, homofobi, rasism och andra ojämlikheter inte existerar (se bl.a. Dolan 2001). Även forskaren Ramón H. Rivera-Servera skriver om utopier som en queerpolitisk strategi, när han analyserar den förändringspotential queera dansklubbar kan ha. Han menar att på de queera dansklubbar som han undersökt skapas ett utopiskt

utrymme, där han och andra besökare kan ge uttryck för sina annars förbjudna samkönade begär. Genom att detta kan ske blir besökarna också stärkta i sitt självförtroende att uttrycka sina begär även på andra platser, vilket kan leda till att de kräver samma självklara erfarenheter utanför dessa dansklubbar (se Rivera-Servera 2004).

Ett annat teoretiskt fält men liknande resonemang har sexualgeografen Gavin Brown, som bl.a. har undersökt konstruerandet av queera platser och utrymmen med utgångspunkt i en festival som heter Queeruption då den genomfördes i London⁴. Brown menar att denna aktivism ska förstås utifrån vikten av den kollektiva process som själva skapandet innebär för de involverade aktivisterna. Istället för att lägga allt fokus på resultatet, vill Brown få oss att uppmärksamma själva processen inom vilken resultatet tillkommer som viktig och central för den politiska utvecklingen. Oavsett vad resultatet av denna process blir, menar han att själva försöken att skapa gemenskaper och platser som överskrider och utmanar majoritetssamhällets rådande normer fungerar som i högsta grad stärkande för de involverade (se Brown 2007).

En liknande teoretisk tankegång är de feministiska teoretiker som betraktar fantasin som ett verktyg för förändring. En sådan teoretiker är Rosi Braidotti, som menar att vi istället för att hela tiden återupprepa de problem som maktstrukturer skapar behöver blicka framåt, och lägga fokus på hur vi *vill* att verkligheten ska se ut. Därför efterfrågar hon en utveckling av den feministiskt politiska fantasin. Genom fantasin kan vi ta oss ut ur gamla tankemönster menar hon, och genom att tänka nytt kan vi formulera nytt och i förlängningen göra nytt, istället för att fastna i de strukturer och ordningar som begränsar oss (se bl.a. Braidotti 1994).

När vi i rapporten diskuterar våra erfarenheter av konst och kultur samt trygga mötesplatser som vitala för jämställdhetspolitisk utveckling är det alltså i dessa teoretiska resonemang vi hämtar inspiration.

⁴*Queeruption* är en queeranarkistisk festival som genomförs en gång per år, i ett nytt land och en ny stad varje år. Festivalen samlar en rad aktivister från hela världen för att ta del av konst, kunskapsutbyte, musik, kultur, dans samtal och debatt.

Resultat

Sammanfattning av forumet

Den 28 – 29 november 2009 presenterades ett totalt 25 timmar långt program med filmvisningar, konstutställningar, workshops, samtal och diskussion. Platsen för arrangemanget var Högkvarteret, en queerkulturell mötesplats med scen och galleri på Närkesgatan 8 i Stockholm, där totalt tre salonger med sammanlagt 47 programpunkter erbjöds de cirka 300 besökare som deltog under forumet. I fokus stod filmen som kulturellt medium och som verktyg för jämställdhetspolitisk utveckling, och den repertoar som presenterades var följaktligen vitt skild från den som vanligtvis går att finna på biografier och/eller i gallerier. Centralt var också kombinationen av filmvisning med samtal och debatt, samt aktiva moment såsom workshops och installationer. Syftet med att kombinera dessa olika moment var dels att inspirera, för att sedan aktivera. Därmed hoppades vi förvandla besökarna till aktiva aktörer, och skapa grogrund för samtal, diskussion och utveckling. Av de totalt cirka 300 besökarna deltog cirka 75 st dessutom i synnerhet aktivt, genom att medverka med film/konst/installationer under forumet och/eller genom att ideellt arbeta med det praktiska genomförandet av festivalen. Utöver projektledningen som bestod av två personer var dessutom ytterligare fem personer involverade på en mycket aktivt nivå med förberedelserna, utförandet, genomförandet och efterarbetet.

Filmerna och konsten som verktyg



Tanken med att under forumet använda konst och kultur i allmänhet, samt film i synnerhet, som ett verktyg utgick ifrån önskan om att erbjuda lättillgängliga redskap som kan inspirera till ett ifrågasättande och utmanande av normer rörande genus och sexualitet. På så sätt skapade vi ett forum där alla kunde vara deltagare, utan att nödvändigtvis kunna de akademiska och ”rätta” orden. De filmer som lyftes fram var filmer som på ett eller annat vis i sig fungerade normifrågasättande och/eller normbrytande rörande genus och sexualitet. För att också utmana de maktordningar som kontrollerar film- och konstsfären lyftes även filmer som till sin form ifrågasätter föreställningar om vilken film som är att betrakta som ”bra”, ”rätt” eller ”kvalitativ”. Konkret skiljde sig repertoaren från den repertoar som vanligtvis visas på biografier dels genom vad filmerna gestaltade och berörde, och dels genom vilka som producerat dem. I fokus för båda dessa aspekter fanns normbrytande människor, vars uttryck och erfarenheter annars begränsas eller hamnar i skymundan och därmed inte når ut. Därmed var det framförallt filmer skapade av unga, oetablerade, icke-heterosexuella och/eller kvinnor vi visar. I kombination med detta ville vi, för att skapa ett mångfacetterat och mångfaldigt program, presentera gammal och/eller etablerad film, som fungerade inspirerande och normbrytande. På så sätt var det också viktigt för forumet att i sig vara ett alternativ till de

massmediala bilder vi annars möter, och forumet skulle fungera som en frizon, där dominerande normer inte styr.

Att filmen och konsten betraktades ur ett aktivistiskt perspektiv gjorde också att forumet präglades av en *DIY*-tanke. *DIY* är en förkortning för *Do It Yourself*, vilket kan översättas till *Gör Det Självt*. Begreppet brukar användas i aktivistiska och kulturella sammanhang för att beteckna att arrangörerna och de medverkande gör allt, eller det mesta, själva, utan inblandning av stora institutioner eller kommersiella intressen. För själva filmerna och konsten var detta tydligt då merparten av filmerna var gjorda just ”själva”, utan kommersiella bolag, stora pengar eller ibland ens något annat än en kamera, visioner och stora portioner konstnärlig och aktivistisk vilja. Genom att presentera film som producerats *DIY* önskade vi också inspirera till mer filmskapande, genom att visuellt visa att skapande inte behöver vara så svårt som man kan tro. Själva tillvägagångssättet för att skapa en sådan repertoar var att sprida utlysningar i så många nätverk som möjligt, via epostlistor, utbildningar som tangerar genus/feminism/sexualitet men också konst/film, och på så sätt få ta del av material som skapats av målgruppen, som ibland aldrig tidigare visats.

Ett exempel på en film som tog alla för forumet viktiga aspekter i anspråk var *Kuchus of Uganda* (2008) av Mathilda Piehl, Sverige/Uganda. I filmen har aktivisten Mathilda Piehl tagit en kamera i handen och skapat storartad dokumentärfilm. Uganda är ett land där homosexuella handlingar bestraffas med livstids fängelse, och att leva öppet som HBTQ-person är därmed mer eller mindre en omöjlighet. Trots detta finns en mycket aktiv HBTQ-rörelse med aktivister som kallas sig för Kuchus, som på luganda betyder ”samma”. Det är dessa aktivister som vi får möta i Mathilda Piehls dokumentär. Mathilda Piehl gör sig i filmen själv till en del av den ugandiska vardagen, genom ständig dialog, frågor och skratt. Genom detta grepp, att kliva in i vardagen snarare än att betrakta den utifrån, lyckas hon också undvika ett reproducerande av maktordningen mellan det vita, överordnade subjektet som betraktar och analyserar det icke-vita, underordnade objektet. Filmen visar också på att trots att hoten haglar från polisen, religiösa grupperingar och läkarstudenter på universitetet och trots att det är en lång och hård vardag som går aktivisterna till mötes, så skapar medlemskapet i den egenkonstruerade queerfamiljen en gemenskap där vardagen fylls med skratt, glädje och styrka.

Samtal och diskussion

Utöver filmvisningarna arrangerades också två organiserade samtal och aktivistintervjuer, dels för att möta dem som med små medel men stora visioner skapat film som verktyg för jämställdhetspolitisk utveckling, och dels för att skapa än mer utrymme för samtal och diskussion besökare och deltagare emellan.

I det ena samtalet mötte deltagarna Ester Martin Bergsmark, en av personerna bakom filmen *Maggie vaknar på balkongen*. Det är en dokumentärfilm som följer Maggie som bor på femtonde våningen i ett höghus i Malmö, och som genom kameran, som ofta dirigeras av Maggie själv, får vi möta hennes liv. Filmen har skapats med Maggie som centralt delaktig genom hela processen. Efter filmvisningen samtalade konstnären, filmaren och aktivisten Ester Martin Bergsmark med forumets deltagare, under ledning av filmaren och aktivisten Ingrid Rydberg. Det var ett samtal om att filma in nya banor, om att bli erkänd fast ändå inte, om dokumentärfilmen som genre och om att våga se annat fastän de stora institutionerna lockar.



I det andra samtalet hade vi det stora nöjet att presentera Arpi Adamyan och Lusine Davtyan, filmare och aktivister från Armenien, som också medverkade med totalt fem stycken queerfeministiska kortfilmer i repertoaren. Efter visningen samtalade de med besökarna under ledning av Nathalie Salyas, om konsten, filmen, aktivism och motståndet. Nedan följer aktivisten och deltagaren Carin Göransson artikel om samtalet.

Gränsöverskridande rum

Text av: Carin Göransson, queerfeministisk aktivist, projektkoordinator och skribent



Får vi röka inomhus här? är en av de första frågorna Arpi Adamyan och Lusine Davtyan ställer när de anländer. De kommer till Sverige från Armenien för att delta i festivalen FilmIdyll och deras vistelse går i cigaretttrökens töcken. Trots att 70 procent av Armeniens befolkning röker, och trots att rökningen sker mer eller mindre överallt, kan kvinnor inte blossa när de vill och hur de vill utan att deras goda moral ifrågasätts. Smygrökning är inte bara en strategi utan en vana. Varje cigarett som Lusine och Arpi plockar upp blir därför ett uttryck för något mer än ett beroende; den blir ett uttryck för oberoende och bara ett exempel på hur Arpi och Lusine bryter mot de normer som kringskar hela deras existens.

Arpi och Lusine anländer, efter en lång och krånglig visumprocess, sista helgen i november för att visa film och prata konst. Arpi har gjort en musikvideo till en dikt av Violet Grigoryan, som artisten Tsomak har tonsatt. Poesi blir musik som blir video. På filmduken dansar hennes vänner fram, vi ser svartvita bilder från en lägenhet någonstans i Jerevan. *Itty bitty hammerer, windowless little chamber, little toungeless twitterer* sjunger rösten. På duken blåser två personer upp en luftmadrass med läpparna tätt tryckta mot den lilla luftpipen. Clit heter filmen, om det skulle råda något tvivel om att det är klitoris som är den fönsterlösa lilla kammaren. Klittfilmen slutar och en annan tar vid, med ett helt annat bild- och ljudspråk. Vi ser Lusine gå från en offentlig byggnad till en annan för att sätta upp klistermärken som parafrazerar en välkänd sovjetposter där en kvinna håller ett finger för munnen, som för att säga *schh*. Men istället uppmanar klistermärkena till att ställa frågor och berätta. *What do you believe that homosexuality is?. What would be your attitude if your girlfriend confessed that she is homosexual? What external signs would tell you that a stranger is homosexual?*

Arpi och Lusine är båda delar av nätverket WOW, Women-Oriented Women's Collective. Medlemmarna är spridda i den armeniska diasporan, men samlas ibland för gemensamma projekt och utbyten. Kommande är en bok om deras korrespondens, *"Two Years in Correspondence"*. Nätverkets medlemmar sysslar med queer konst och aktivism,



enskilt och tillsammans. Gemensamt är en tanke om att queer konst inte handlar om att manifesteras en sexualitet eller att fastställa en definition av vad eller vem som får kallas queer.

Arpis och Lusines konst handlar om att fråga istället för att svara, att luckra upp istället för att definiera. Queer är något vi gör – inte något vi är – det är en process som sätts igång när vi börjar ifrågasätta det normaliserade och normerande. Den film där två nakna kroppar gnider varandra med lera och vatten under tillräckligt många minuter för att det ska hinna gå från obekvämt till ointressant och vidare till provocerande är ett bra exempel. Kropparna smälter

samman med varandra, med leran och vattnet under de skakiga närbilderna. Materialen blir otydliga och gränserna försvinner. Jag glömmer vad jag ser.

Lusine och Arpi kritiserar för sin konst. I ett land som är hårt drabbat av krig och konflikter menar många att det är viktigare att prata om sociala frågor och krig än om sexualitet. Många vill inte heller tolka deras konst som queer, eller se det utmanande i den. Utan att göra alltför långtgående jämförelser är det en kritik jag känner igen från svenska sammanhang. Ska det vara feminism och queer är det hedersmord, hatbrott och könsstympning som ska stå på agendan – annars är det ingen riktig kamp. Varför ägna sig åt att ifrågasätta tvåkönssamhällets disciplinering av våra kroppar och begär när klassklyftorna växer, flyktingar omkommer innan de ens når gränsen och barn tvingas sälja sex? De armeniska och svenska kontexterna må skilja sig radikalt – politiskt, ekonomiskt och kulturellt – men hierarkiseringen av



kamperna liknar varandra. När queer reduceras till sexualitet betraktas det som ett fenomen separat från klass, kultur, ekonomi och ”de stora frågorna”. Något vi avhandlar i sängkammaren och som dunstar bort tillsammans med den sista svettvällningen.

Arpi och Lusine berättar att HBT-personer ofta uppfattas som ett hot mot det redan splittrade armeniska folket. De föder inga nationens män och när inte den armeniska gemenskapen. Det är tydligt att sexualitet inte är en fråga som hör hemma mellan lakanen. Homosexuella män utsätts ofta för våld och det händer att kvinnor som bor utan en man söks upp, förföljs och misshandlas av grupper av män som inte accepterar deras självständighet. Arpi och Lusine berättar att många kvinnor uppmanas vara oskulder fram till giftermål, samtidigt som sexuella relationer mellan unga kvinnor accepteras. På så sätt kan kvinnor få sexuella erfarenheter innan det är giftasdags utan att bli andrahandsmaterial. Lesbiska erfarenheter förtar inga oskulder. Det har öppnat en springa av möjligheter till sexuella relationer mellan unga kvinnor och är samtidigt ett massivt osynliggörande och förminskande av kvinnliga samkönade relationer och identiteter.

Det förtryck som Arpi och Lusine berättar om skär sig mot den frihet som manifesteras i deras konst, som visar bilder av lycklig dans varvat med offentliga uppmaningar till att ta handen från munnen och prata om homosexualitet. Men, berättar Arpi, det är en frihet som endast får

liv på privata fester och i vänners hem. Eller i den trädgård som nätverket WOW nyligen fick låna för att anordna konstfestivalen *What is to take place?*.

Behovet av egna, trygga rum är uppenbar. Inte ens i konstkretsar åtnjuter kollektivet och deras arbete status. I Armenien är den moderna konsten marginaliserad och på universiteten är det klassisk konst som gäller, berättar Arpi och Lusine. Historien vill inte släppa greppet, medan Arpi och Lusine vill lägga ner de arkeologiska verktygen och istället gräva där de står – eller blicka framåt. Därför når deras konst och aktivism endast en liten grupp vänner i Jerevans centrum. Och bland dessa blir ingen chockad av klitorshyllningar. Det egna rummet är tryggt men trångt.

I takt med att Armenien närmar sig EU ändras lagar för att passa unionens normer, menar Arpi och Lusine. Allt från förändringar av trafikregler till ett hävande av förbudet mot manliga homosexuella handlingar år 2003. Men på frågan om hur deras livsvillkor har förändrats i och med Armeniens gradvisa EU-anpassning svarar Arpi: ”Trafiken har blivit bättre”. Som tur är finns det fler gränsöverskridande projekt än EU. I sommar besöker föreningen Idyll förhoppningsvis WOW, i trädgården i Jerevan. Om vi får tillträde till varandras trygga rum känns de mindre trånga.

Confession Booth – workshop och kollektiv installation



Workshopen och den kollektiva installationen *Confession Booth* var forumets kanske mest aktiverande moment, där besökarna fick chansen att ta kameran i egna händer och bli både regissör, producent och skådespelare. Workshopen/installationen utgick från bikten som fenomen, den individuella syndabekännelsen med efterföljande förlåtelse som känns igen från både katolicismen och dokusåpan. I den queerfeministiska variant som forumet presenterade av detta fenomen var det kameran som fick spela rollen som det lyssnande örat, och den gemensamma film som skapats utifrån bikterna som fick spela rollen som förlåtelsen. Genom att lämna forumets andra deltagare bakom sig och stiga in bakom ett draperi med enbart kameran som sällskap uppmanades deltagarna utmana formerna för diskussion, filminspelning, konst och berättande för att kort och gott skapa egen film. På så vis fungerade *Confession Booth* också som ett faktiskt utrymme att vädra åsikter i, för att diskutera sådant som deltagarna inte vågat eller velat lyfta fram i samtalen eller i samband med filmvisningarna, och för att förlänga diskussionen även bortom det tidsspann som begränsade själva forumets genomförande. En plats där de utan störningar eller krav från omgivningen kunde luta sig tillbaka och låta tankarna bli till ord, kritiken formas eller hyllningarna välla fram. Deltagarna valde själva när kameran sattes på och av och vilka uttryck eller sinnesstämningar de ville skapa. Samtidigt skedde det hela kollektivt, då deltagarna lämnade

ifrån sig sitt bidrag till den kollektiva installationen som sedan, under ledning av filmaren och aktivisten Maria Bäcklander, blivit till ett gemensamt, kollektivt verk i form av en film.

Filmen kan beställas kostnadsfritt på dvd från föreningen Idyll eller tittas på här:



<http://www.youtube.com/watch?v=BmnTySBgiWg>

Slutdiskussion/rekommendationer

1. Att fokusera på unga HBTQ-personers agens istället för utsatthet

En central kärna i den queerfeministiska aktivism vi tecknat en berättelse om i denna rapport är att fokusera på unga HBTQ-personers agens istället för utsatthet. Konkret har vi visat exempel på hur detta kan ske genom att utgå från målgruppen både som expertis och som slutdestination. Den aktivism vi berättat om har varit av, för och med målgruppen. Själva projektgruppen, föreningens styrelse, dem vars filmer och konst som visats, referenspersoner, volontärer, formgivare, dokumenterare osv., alla tillhör själva den målgrupp som projektet riktar sig till. Utifrån de teoretiska utgångspunkter som vi tecknade i rapportens inledning, vill vi alltså genom dessa metoder betona vikten av att i ett jämställdhetspolitiskt arbete blicka framåt, och istället för att fastna i analyserna av allt som begränsar lägga fokus på det som är möjligheterna. När offerpositioner och stereotypa föreställningar gällande vad det innebär att var kvinna/HBTQ-person (svag/utsatt/offer) inte reproduceras kan de istället aktivt ifrågasättas. Detta menar vi är avgörande för att ett jämställdhetspolitiskt arbete inte ska återskapa just de maktstrukturer och till dem knutna föreställningar som det är ute efter att förändra.

2. Att möjliggöra unga HBTQ-personers interaktivitet och skapande

I det projekt som denna rapport berättat om var unga HBTQ-personers interaktivitet och kulturella skapande en av grundpelarna. Vissa filmer och konstinslag som tog plats kanske skulle kunna anklagas för att vara lekfulla, oseriösa eller betraktas enbart av en intern skara människor. Vad dessa inslag egentligen har för påverkan på ett majoritetssamhälles maktstrukturer är självfallet omöjligt att avgöra. Men mot bakgrund av våra erfarenheter och de teoretiska utgångspunkter vi har redovisat, vill vi betona vikten av den interaktiva och process som skapandet av dessa inslag innebär. Den stryka och gemenskap som skapandeprocesserna innebär för de involverade menar vi kan betraktas som en form av mobilisering av kraft, som i förlängningen kan leda till ett krävande av samma erfarenheter, positioner och möjligheter även utanför detta forum. Oavsett vilken direkt effekt filmerna, konsten, samtalen och workshopen kan tänkas ha på det ojämlika samhället, menar vi alltså att interaktiviteten och skapandet i sig är avgörande för att nå en jämställdhetspolitisk utveckling.

3. Att möjliggöra fler trygga mötesplatser för unga HBTQ-personer

I den queerfeministiska aktivism vi berättat om i denna rapport är själva mötesplatsen och det trygga rummet en central och avgörande ingrediens. Det handlar i de kortaste ordalagen om att inte bara visualisera, utan också för tillfället realisera den queerfeministiska utopi vi strävar efter. På dessa mötesplatser och i dessa rum, som kollektivt skapas av deltagarna, erbjuds ett tryggt utrymme, inom vilket deltagarna kan mötas, utbyta erfarenheter, formulera visioner och bli stärkta. Det blir en fysisk och reell plats där de normer som annars positionerar deltagarna som felaktiga inte existerar. Istället för underordnade och/eller med tillåtelse av dem som har makten, blir deltagarna själva ägare av och medlemmar i sitt utrymme, och de sätter själva gränserna för deras agens. Det blir ett fantasifullt rum, som skiljer sig kraftigt från den verkliga verklighet som pågår utanför. Men det är samtidigt platser som finns på riktigt, där deltagarna genom sin kollektiva, gemensamma agens realiserar det som fantasin annars bara klarar. Dessa erfarenheter av att existera utan tillåtelse och av att agera på egna villkor, menar vi är nödvändiga för att förflytta fram positionerna även utanför dessa rum, vilket i sin tur är nödvändigt för att skapa jämställdhetspolitisk utveckling.

Referenslista

- Ambjörnsson, Fanny 2006. *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och Kultur
- Butler, Judith 2005. *Könet Brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg* Stockholm: Natur och Kultur
- Braidotti, Rosi *Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. New York: Columbia University Press 1994
- Brown, Gavin, 2007. "Mutinous Eruptions: Autonomous Spaces of Radical *Queer* Activism", s. 2685-2698 i *Environment & Planning A*, vol. 30 (2007:11)
- Dolan, Jill, 2001. "Performance, Utopia, and the „Utopian Performative"", s. 455-479 i *Theater Journal*. Nr 53
- Evans, E. N, 1992. Liberation theology, empowerment theory and social work practice with the oppressed I *International social work vol 35, 135-147*
- Foucault, Michel, 2002 (1976). *Sexualitetens historia Band 1: Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos
- Frykman, Jonas, 2005. *Särbehandlad och kränkt – en rapport om sambanden mellan diskriminering och hälsa*. Rapport från Statens folkhälsoinstitut 2005:49. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut
- Gutiérrez L.M, 1990. *working with women of colour – an empowerment perspective social work*. March 1990 National associations of social workers Inc.
- Hanner, Hans, 2002. *Psykisk Hälsa och ohälsa hos ungdomar 16-24 år som attraheras av personer av sitt eget kön – en enkätundersökning*. Stockholm: D-uppsats, Psykologiska institutionen
- Kulick, Don, 2005. "Inledning", s. 8-21 i *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur
- Lykke, Nina, 2005. "Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter", s. 7-16 i *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*, 2005: 2 – 3
- Rivera-Servera, Ramón H., 2004. "Choreographies of Resistance: Latina/o Queer Dance and the Utopian Performative", s. 269-289 i *Modern Drama*, 47:2
- Rosenberg, Tiina, 2002. *Queerfeministisk Agenda*. Stockholm: Atlas